

Máté Domicián

A munkaerő-piaci intézmények hatásai a foglalkoztatásra szektorális megközelítésben

Az utóbbi években ismét felerősödtek a munkaerő-piaci intézmények szerepével kapcsolatos viták. A vizsgálatok azonban mára már nem elsősorban a miért léteznek és hogyan jöttek létre problémákra fókuszálnak, hanem sokkal inkább arra, miért olyanok, amilyenek, és vajon milyen tényleges tartalommal bírnak a gazdasági szereplők számára. A tanulmányban a munkaerő-piaci intézmények közül a szakszervezetekre, a minimálbérekre, a munkanélküliek támogatására, valamint a piaci szabályozásra és politikákra koncentrálnak. Az empirikus elemzések eredményeként megállapítható, hogy a piaci és nem piaci szektorokban ezek eltérő módon befolyásolják a foglalkoztatás alakulását. Az elvégzett vizsgálatok továbbá rávilágítottak az időtényező releváns szerepére, ugyanis eltérő időtávokban ugyanazon intézmény különböző makrogazdasági hatásmechanizmusokat fejthet ki.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: J21, J45, E02.

Kulcsszavak: foglalkoztatás, szektorális elemzés, munkaerő-piaci intézmények.

Az intézmények számítanak (institutions matter). Ez a mostanra már „elcsépelte” megállapítás az intézményi közgazdaságtanban egyre jobban a hogyan kérdésre tevődött át. Az intézmények hagyományos northi determinációja (North 1992) olyan formális szabályokat és informális korlátokat különböztet meg, amelyek különböző gazdasági, társadalmi, illetve politikai kölcsönhatásokat egyaránt befolyásolnak. A kérdés tehát innentől kezdve nem az, hogy az intézmények miért léteznek, hanem hogy *miért olyanok, amilyenek, és vajon milyen tényleges tartalommal bírnak a gazdasági szereplők számára.* A tulajdonságaikból adódóan a megfelelő intézmények, North szerint, egyrészt csökkentik a tranzakciós költségek-ből adódó bizonytalanságokat, valamint ösztönzik a gazdaságot a nagyobb teljesítményre, másrészt csak rendkívül lassan és fokozatosan, idegen kifejezéssel élve „inkrementálisan” változnak, ezért a múltbéli intézmények nagyban korlátozzák a jövőbeli és a gazdasági fejlődés útját (path dependence).

A northi megközelítésben a gazdasági szereplők az intézmények exogén adottságaiból adódóan piaci feltételek mellett folytatják tranzakcióikat. *M. Aoki (2007)* az intézményeket viszont alternatív módon közelíti meg, és a kialakulásukat egyfajta endogén fejlődési folyamattal magyarázza. Az álláspontja szerint a gazdasági szereplők az egyes gazdasági, politikai, szervezeti és társadalmi csere tartományaikban és interakcióikban alakítják az egymás közötti „játék” szabályait. A meglévő és az újonnan létrejövő intézményeket olyan folyama-

tosan változó és egyben dinamikus egyensúly meglétét feltételező rendszerben képzelet el, amely minden szereplő által elfogadott stratégiai és viselkedési formákban valósul meg. Ez lehetővé teszi az intézmények endogén módon történő fejlődését. Egy manapság megjelent tanulmány (Boettke et al. 2008) mindezt kiegészíti azzal a megállapítással, hogy a gazdasági folyamatokban csak azok a spontán és „evolúciós” módon kialakult intézmények szerepe meghatározó, amelyek minden gazdasági szereplő számára kölcsönösen előnyösek és stabilitást biztosítanak.

Az utóbbi időben jelentősen felerősödtek a foglalkoztatottság kérdéskörében a munkaerő-piaci intézményekkel kapcsolatos viták. Az intézmények szerepének a megítélése lényegében két egymással szöges ellentétben álló megközelítésben képzelhető el (Gács 2005). Az egyik oldal elképzelése szerint – mivel a munkaerőpiac jellege nem különbözik túlságosan a termékpiacoktól – az elmúlt évszázadokban kiépített és létrejött sajátos intézmények, például a foglalkoztatottakat védő jogszabályok, a munkanélkülieket támogató ellátási rendszerek stb. túlságosan megnehezítik a munkaerő-piaci intézmények működését. A merevség megoldására a piaci liberalizációt, más szóval *deregulációt*, azaz a zavartalan működést nehezítő akadályok felszámolását tekintik kulcsfontosságúnak. A mindezzel az elképzeléssel szembenállók a munkaerőpiac működési zavarairól, úgymint az információs aszimmetriából, a piaci erőfölényből stb. indulnak ki, amelyek miatt nem lehet véletlen az intézmények kialakulása. A gazdasági teljesítmény növelése érdekében a piaci tökéletlenségeket korrigáló intézmények tehát mindenképpen szükségesek. Ezek, bár kétségtelenül merevséget hoznak a munkaerőpiac zavartalan működésébe, egyben segítenek is a piaci tökéletlenségek hatásait korrigálni. Mind a mai napig azonban számos nyitott kérdés megmaradt a kutatók számára, például hogy vajon pontosan *milyen hatásokat gyakorolnak a gazdaságra*, és egyáltalán *milyennek kellene lenniük a munkaerő-piaci intézményeknek*. A működésük viszont nem az örökkévalóságnak szól, így szükségessé válhatnak olyan kényszerű reformintézkedések, amelyek eredményeként a megváltozott gazdasági környezethez hatékonyabban alkalmazkodhatnak.

A tanulmány további részeiben először a szektorális megközelítés szükségessége mellett érvelek az egyes ágazatok lényegesebb foglalkoztatási különbségein keresztül, majd a munkaerő-piaci intézményekkel kapcsolatos empirikus irányzatokat összegzem. Ezután kitérek azokra az intézményekre, illetve különböző interakcióikra, amelyek *meghatározó szerepet töltenek be a munkatényező, a kibocsátás és a reálbérek kapcsolatában*. Ebben a kontextusban tehát az a konkrét kutatási kérdés, *hogy a foglalkoztatás növekedési ütemét, amennyiben a kibocsátás és a reálbérek szintjeit rögzítjük, bizonyos munkaerő-piaci intézmények és azok interakciói hogyan befolyásolják az egyes piac- és nem piacorientált szektorokban*.

Szektorális különbségek a foglalkoztatás és a munkabérek alakulásában

A foglalkoztatás vizsgálatának eltérő szektorok szerinti megközelítését egyrészt az indokolja, hogy mennyire különböznek az egyes ágazatok gazdasági célkitűzései. A piacorientált szektorokban a vállalatok alapvetően a profitjukat akarják maximalizálni, ugyanakkor a nem piacorientált (például a közigazgatási, az oktatási, az egészségügyi és más egyéb, az állam által befolyásolt) ágazatokban a társadalmi jólét mellett a politikai apparátus céljait szintén ki kell szolgálni (Borland – Gregory 1999). A nem piacorientált szektorok ebben az

elméleti kontextusban olyan közjavakat nyújtanak, mint például az igazságszolgáltatás, a közbiztonság vagy a külpolitika, továbbá olyan intézményeket (a munkanélküliek segélyezése, az egészségügyi és a közoktatási rendszer), amelyeket a magánszektor nem képes önállóan, illetve társadalmi megalázkodással működtetni.

1. táblázat

A foglalkoztatottak számának változása és megoszlása (%-ban)
az EU-15 országokban

	Az EU-15 %-ában				A foglalkoztatás változása (%-ban)		
	1980	1990	2000	2007	1980/1990	1990/2000	2000/2007
Mezőgazdaság	7,40	4,87	3,33	2,82	-26,31	-23,96	-11,27
Ipari szektorok	31,95	27,60	23,93	21,45	-3,12	-3,66	-6,20
Bányászat	0,66	0,39	0,25	0,26	-34,15	-28,09	7,96
Gépgyártás	22,94	19,36	16,01	13,49	-5,37	-8,10	-11,83
Energetika	0,77	0,73	0,58	0,55	5,06	-10,51	-2,01
Építőipar	7,57	7,13	7,09	7,15	5,56	10,44	5,65
Szolgáltatások	60,65	67,53	72,74	75,73	24,85	19,71	8,92
Üzleti szolgáltatások	35,63	40,02	43,44	44,50	25,93	20,63	7,18
Kereskedelem	20,27	21,33	21,74	21,80	18,02	13,27	4,89
Szállítás	5,63	5,36	5,50	5,30	6,70	14,10	0,82
Pénzügyek	9,74	13,33	16,20	17,40	53,50	35,05	12,42
Nem piaci szolgáltatások	25,02	27,52	29,31	31,23	23,33	18,36	11,4
Közigazgatás	7,27	7,54	7,03	6,98	16,29	3,55	3,87
Oktatás	4,87	5,89	6,50	6,90	35,60	22,70	11,03
Egészségügy	5,25	7,41	8,91	9,88	58,13	33,74	15,94
Egyéb	4,24	5,28	5,98	6,50	39,45	25,82	13,82
Magánkiadások	3,37	1,39	0,88	0,97	-53,70	-29,81	14,91
Összes	100	100	100	100	12,13	11,13	4,63

Forrás: az OECD STAN-adatbázis alapján szerkesztve

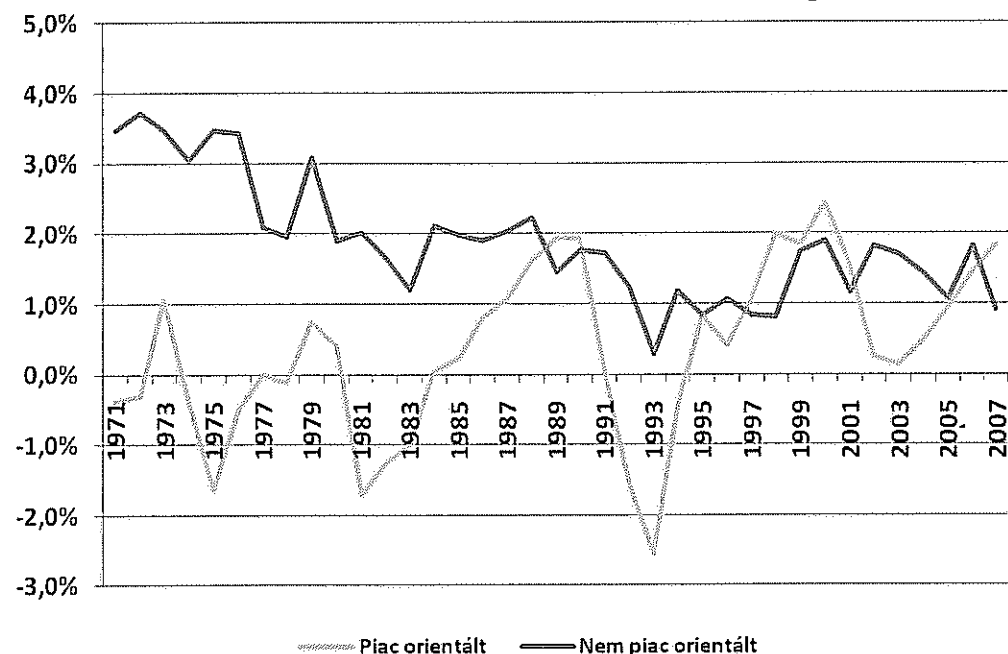
Az utóbbi évtizedekben a foglalkoztatásban bekövetkezett szektorális változások eredményeként a világ szinte minden országában érzékelhető újraelosztás zajlott. A hagyományos mezőgazdasági és ipari ágazatok foglalkoztatási visszaesését lényegében kompenzálta a szolgáltató szektorok megerősödése (1. táblázat). A világgazdasági tendenciáknak megfelelően, egyrészt az EU-15 országokban a mezőgazdasági és az ipari szektorok részaránya folyamatosan csökkent (a mezőgazdaságban 7,4%-ról 2,8%-ra, az iparnál 31,9%-ról 21,4%-ra) a teljes sokasághoz viszonyítva. A legtöbb munkahelyet sorrendben az üzleti, illetve szolgáltatási szektorok adták 2007-ben (a kereskedelem 21,8% és a pénzügyek 17,8%). A sorrendben közvetlenül utána a nem piaci szolgáltatásokat nyújtó szektorokban (ebből is legtöbben az egészségügyben 9,9%, a közigazgatásban 6,9% és az oktatásban (6,8%) dol-

goztak. Másrészt az üzleti és a nem piacorientált szektorok aránya (35,6%-ról 44,5%-ra és 25,02%-ról 31,2%-ra) jelentős mértékben megnövekedett. Mindez legfőképpen a pénzügyi szektorokban, valamint viszonylag meglepő módon az oktatásban és az egészségügyben bekövetkezett növekedésnek köszönhető.

A 2000/2007-es évek viszonylatában, továbbá a foglalkoztatás elmozdulásában elgondolkodtató tény, hogy döntően az állam által befolyásolt nem piacorientált szolgáltatási szektorokban olyan erőteljes növekedési tendencia jellemző (11,4%), amely az uniós átlagot (4,6%) jócskán, ráadásul az üzleti szolgáltatási szektorokat (7,1%) szintén meghaladja. Mindezek a folyamatok előrevetítik a foglalkoztatás aggregált volumenének változásában az állami szerepvállalás igen erőteljes torzító hatását, amely döntően a nem piacorientált szektorok terjeszkedésében követhető nyomon.

1. ábra

A foglalkoztatás változásai a piac- és a nem piacorientált szektorokban az előző év %-ában és az 1970–2007 közötti időszakban az EU15 országokban.

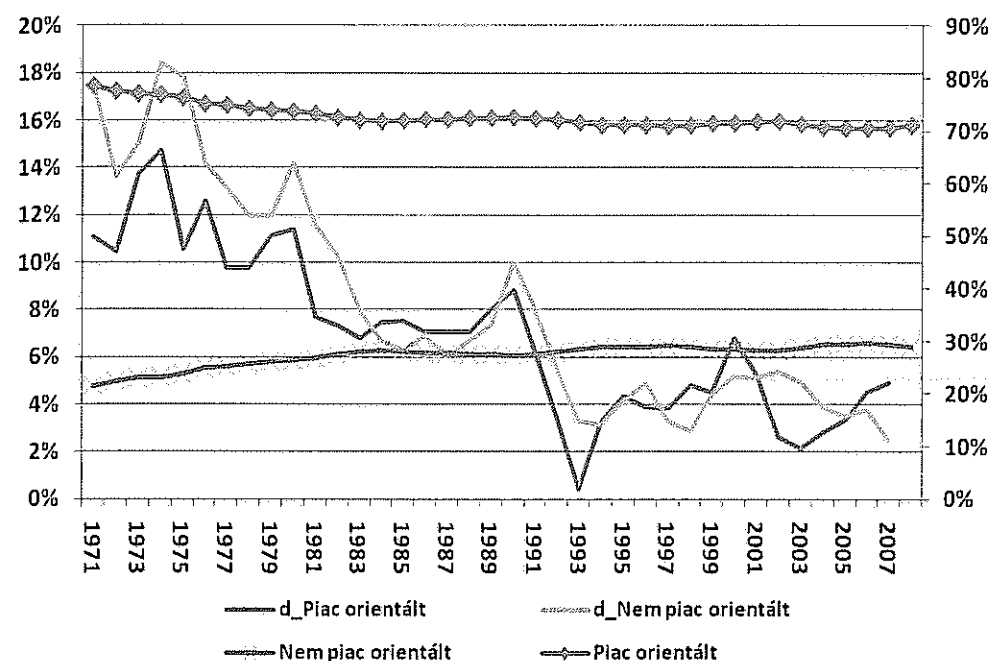
Forrás: az OECD STAN -adatbázisa alapján szerkesztve

Az 1970–2007-ig terjedő időszakon belül érdemes megvizsgálni a változások dinamikáját. Az előző évhez viszonyított tárgyév (lánctípus) alakulásából megállapítható (1. ábra), hogy az 1970-es évekhez viszonyítva manapság a foglalkoztatás elmozdulásai egyre kisebb mértékűek a nem piacorientált szektorokban. Ebben a szektorban a foglalkoztatási mutatók, bár egyre kisebb mértékben, kb. 1,5–4% közötti intervallumban ingadoznak, még mindig jelentősen növekedtek minden egyes évben. Az ábrából az is megfigyelhető, hogy a piacorientált szektorok foglalkoztatása nagymértékben igazodik az üzleti ciklusok recessziós és expanziós időszakaihoz. Az üzleti szektorokkal szemben tehát mindenképpen le-

vonhatjuk azt a következtetést, hogy a nem piacorientált szektorok a ciklikus ingadozásokra kevésbé érzékenyek.

2. ábra

A reálbérek változásai a piac- és a nem piacorientált szektorokban az előző év %-ában (bal oldali tengely) és arányuk az átlagos reálbérszinhez (jobb oldali tengely) az 1970–2007 közötti időszakban, az EU-15 országokban

Forrás: az OECD STAN-adatbázis alapján szerkesztve

A munkaerő-gazdaságtani elemzések gyakran kitérnek még az egyes szektorok közötti, a munkabérekben és egyéb kifizetésekben rejlő sajátosságokra, illetve különbségekre. A piacorientált szférákban az Európai Unió átlagához viszonyítva az elmúlt években és jelenleg egyaránt magasabbak a juttatások szintjei, az 1970-es évekhez képest azonban a különbségek már egyre kisebb mértékűek (2. ábra). Az Unióban átlagosan megkereshető munkabérekben belül az egyes szektorok adatai egymáshoz viszonyítva fokozatosan konvergáltak. A szektorokban megszerezhető jövedelmek abszolút szintjeinek az előző évhez viszonyított változásai továbbá azt mutatják, hogy a hetvenes és nyolcvanas években a nem piacorientált szektorokban erőteljesebb bérnövekedés zajlott. Másrészt érdekes módon a kilencvenes éveket követően az egyes nagyobb (1990, 1991, illetve 2001) gazdasági válságokat követően a nem piacorientált szektorokban a bérnövekedés nagyobb mértékű ezekben az időszakokban. Másképpen fogalmazva, a nem piacorientált szektorokban a javadalmazás a piaci ár-bér mechanizmusok valós viszonyait nem tükrözi hűen, hiszen az üzleti ciklusok változásaira láthatóan nem érzékenyek a foglalkoztatás alakulásai.

A munkaerő-piaci intézmények hatásainak empirikus vizsgálata

A munkaerő-piaci intézmények sajátosságainak kutatása manapság már hatalmas szakirodalmi háttérrel rendelkezik – lásd kiválóan összefoglalva Boeri – Van Ours (2008) munkáját – és számos közgazdász mind a mai napig vizsgálja. Az empirikus kutatások lényegében három nagyobb csoportba oszthatók. A szakirodalom jelentős része (1) az intézmények közvetlen hatásait kutatja. Ezek egyrészt az egyes országok közötti keresztmetszeti különbségeket (Layard – Nickell 1999), (Fitoussi et al. 2000), illetve főként a munkanélküliség és a foglalkoztatás alakulásának intézményi sajátosságait vizsgálják. A munkanélküliségi ráták esetében a kutatások többségében úgy találták (Elmeskov et al. 1998; Nickell et al. 2003), hogy a rátát növeli a nagylelkű segélyezési rendszer, a magas „adóék” és a szakszervezeti lefedettség, valamint negatívan befolyásolja az aktív munkaerő-piaci-politika (ALMP). A foglalkoztatási ráták növekedésénél pedig például a részmunkaidős foglalkoztatás erősödését, az alacsony mértékű adóztatást és a szigorú foglalkoztatási szabályozást (EPL) találták szignifikánsnak (Mourre 2006). A mérési eredmények robusztussága azonban ezekben a tanulmányokban gyakran korlátokba ütközik, mivel az intézmények időbeli alakulásáról többnyire kevés és nem megfelelő adatsor áll rendelkezésre.

Az empirikus kutatások másik (2) fő iránya megpróbálja összeegyeztetni az intézmények szerepét a munkaerőpiac teljesítményével a makrogazdasági sokkhatások és azok egymásra hatásán keresztül. Ezek a tudományos tanulmányok lényegében abból indulnak ki, hogy a sokkhatások következtében a munkanélküliségi ráta szintje és időtartama az intézmények következtében rosszabbodhat (Arpaia – Mourre 2005). A témát úttörő jelleggel vizsgáló empiriában (Blanchard – Wolfers 2000) a szerzők kimutatták, hogy a makroökonómiai sokkok valóban megemelik a munkanélküliségi ráta szintjét, de csak bizonyos intézményekkel, például a foglalkoztatottakat érintő szabályozással (EPL), a munkanélküliek segélyezésével és a kollektív alkuerővel kölcsönhatásban hozhatnak létre országspecifikus különbségeket. Az eltérő intézményi környezetben tehát a munkanélküliségi ráta szintje ugyanarra a gazdasági sokkra különböző módon reagálhat. A későbbiekben elvégzett vizsgálatok ezt a kutatási irányvonalat követve azt állítják, hogy az intézmények korlátozzák a munkatényező áramlását, és így elnyújtják a reálberek kiigazító mechanizmusát a sokkhatásokon keresztül (Fitoussi et al. 2000; Bertola et al. 2001). Egy másik alternatív megközelítésben (Blanchard 2005) rámutattak, hogy a túlságosan nagylelkű és egyben hosszadalmas segélyezési rendszerek torzító hatásainak következtében az állástalanná váló emberek nem akarnak azonnal visszalépni a munka világába. A munkaerő-piaci intézmények hatásainak számszerűsítése során egyesek (Nickell et al. 2005) pedig arra a következtetésre jutottak a vizsgált OECD-országokban, hogy az intézmények mintegy 55%-ban magyarázzák a munkanélküliségi ráta növekedését az 1960–1995 időszakban.

A harmadik (3) nagyobb empirikus kutatási terület a munkaerő-piaci intézmények közötti interakciók szerepét hangsúlyozza (Belot – van Ours 2004), (Boeri – van Ours 2008). Az intézmények gyakran együttesen olyan intézményrendszereket alkothatnak, amelyek a történelem folyamán számos egyedi jelleget vettek fel az egyes országok tekintetében. A munkaerő-piaci intézmények hatásait ebből kifolyólag *sohasem célszerűen elkülönülten megvizsgálni*. A lehetséges elemzések során mindig figyelembe kell venni, hogy közöttük milyen egymásra hatások jönnek létre.

A továbbiakban a kutatásaimat az előző fejezetben górcső alá vett szektorális megközelítésben folytatom. A piac és nem piacorientált szektorokban vizsgálódva olyan munka-

erő-piaci intézményeket és interakciókat keresek, amelyek meghatározó szerepet töltenek be a munkatényező, a kibocsátás és a reálberek kapcsolatában. A rendelkezésre álló adatok (EC KLEMS-adatbázis) segítségével a szakszervezetek, a minimálberek, a munkanélküliek támogatása, illetve az aktív munkaerő-piaci politika és szabályozás kerülnek elemzésre.

A szakszervezetek szerepének áttekintése

A szakszervezetek önkéntes tagsággal működő szervezetek. Már a 18. századtól kezdődően megjelentek, elsőként az angolszász országokban, azért hogy érvényesítsék a tagok érdekeit a munkanélküliséggel, a halálozással és az öregedéssel stb. szemben. A 20. század végére már komoly politikai és gazdasági hatalommal rendelkeztek szinte minden egyes országban. A szakszervezeti kollektív béralku ereje többek között megnyilvánulhat a tagság létszáma mellett a béralku koordinációjában egyaránt. Számos elmélet született napjainkig azzal kapcsolatban, hogy a szakszervezetek hogyan képesek képviselni a tagok érdekeit a munkaerőpiacon. A tradicionális klasszikus elméleti megközelítés modellje szerint (Dunlop 1944), amely sokáig uralta a szakirodalmat, a szakszervezetek elegendő erővel rendelkeznek a munkabérek maximalizálásához, így a vállalatok kizárólag csakis a döntésük után választhatnak, hogy mennyi foglalkoztatottat alkalmaznak. A nyolcvanas éveket követően azonban jelentős fejlődésnek indult a szakszervezetekkel foglalkozó elméleti irányvonal. A figyelem először főként a szakszervezetek célkitűzéseire és a főbb tulajdonságaira összpontosult (Oswald 1993), majd pedig egyesek (Layard – Nickell 1990) rámutattak arra, hogy a szakszervezetek és a vállalatok egy ún. Nash-féle egyensúlyban jutnak közös bérmegállapodásra, amelyet alapvetően a szakszervezetek béralkuereje határoz meg. Ez az elméleti elképzelés már annyiban tekinthető eltérőnek a korábbiakhoz képest, hogy a piaci szereplők számára Pareto-hatékony megoldást terjeszt ki a szakszervezetek tevékenységére. A harmadik releváns elképzelés a szakszervezetekkel kapcsolatban az ún. hatékony (efficient) béralku-modell (McDonald – Solow 1981) megjelenéséhez vezetett. A szakszervezetekre – ebben a tökéletlen piacot feltételező megközelítésben – már nem csak mint egyfajta piaci korlátozó erőre gondolhatunk, hanem olyan intézményekre, amelyek képesek a foglalkoztatottak érdekeit hatékonyan képviselni.

A szakszervezetekkel foglalkozó jelentős empirikus szakirodalomban lényegében két irányvonalat különböztethetünk meg. Az egyik oldalon (Oaxaca 1973), (Booth 1995), és (DiNardo et al. 1996) főként a szakszervezeti és a nem tagok közötti bérkülönbségekre koncentrálnak. A másikon pedig a szakszervezeti lefedettségnek (density) és a béralkuban kifejtett koordinációnak (coordination), például a foglalkoztatottakra, a munkanélküliekre és az inflációra gyakorolt makroökonómiai hatásaira fektetnek kiemelt hangsúlyt. Az országok közötti különbségeket ezek mellett számos OECD-tagországban megvizsgálva (Ebbinghaus – Wisser 2000) megállapították, hogy a nyolcvanas évek elejétől napjainkig a szakszervezeti tagok száma drasztikusan lecsökkent. Különösképpen az angolszász országokban vált mindez érzékelhetővé, így az Egyesült Államokban a felére mérséklődött (10%-alá a magánszektorban), és Ausztráliában (48-ról 23%-ra), illetve Új-Zélandon (56-ról 13%-ra) szintén drasztikus változások történtek. A szakszervezeti tagok számának jelentős csökkenése ezekben az országokban főként a piacorientált szektorokra koncentrálódott, ahol jelenleg körülbelül átlagosan ötször kevesebben vannak, mint a nem piacorientált szektorokban. A teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy nem minden egyes OECD-országban jel-

lemző mindez, ezért jelentős országok közötti különbségek keletkeztek.

Az empirikus szakirodalomban aggregált szinten az országok heterogenitásából adódóan azonban meglehetősen kevés és nem igazán robusztus vizsgálat született ebben a témában, ezért kiemelt jelentőséggel bír a megfelelő módszertan kiválasztása. A választásom ezért egy olyan hibakorrekciós modellspecifikációra (ECM¹) esett, amely alkalmas a paneladatok vizsgálatán keresztül arra, hogy a rövid és hosszú távú folyamatokat egyaránt összehangolja (Ramanathan 2005). A kutatási téma számára meghatározó keretet szab, hogy *milyen idődimenzióban vizsgálódjunk, ugyanis eltérő magyarázatok adhatók a különböző megközelítésekben*. Az idődimenzióknak kulcsszerep jut tehát a makroökonómiában, ezért érdemes ebben a megközelítésben először a félreértések elkerülése érdekében értelmezni az időtávokat. A modell alapelve tulajdonképpen az, hogy általában létezik egy hosszú távú, tartós egyensúlyi kapcsolat a vizsgált tényezők között. Bár rövid távon előfordulhatnak átmeneti egyensúlytalansági helyzetek, a korrekciós mechanizmus hatására a következő időszakban mindez orvosolja az ECM-modell. Másképpen fogalmazva: az átmeneti hatások, azaz a „deltával” jelölt tagok (differenciáltak) a lenti egyenletben csak addig értelmezhetők, ameddig a magyarázó komponensek változnak. Ezek a hatások ugyan nem maradandóak, a gazdasági szereplők számára azonban ezek is jelentősek lehetnek.

A következő hibakorrekciós regressziós modellben (1. egyenlet) lényegében az a hipotézis kerül megválaszolásra, hogy az egyes szektorokban az adott reálkibocsátás és munkabérszint mellett, illetve aggregált szinten a szakszervezetek lefedettségének alakulása vajon növeli vagy csökkenti a foglalkoztatás növekedési ütemét.

$$\Delta y_t = \beta_0 - \beta_1 y_{t-1} + \beta_2 \Delta x_t + \beta_3 x_{t-1} + \beta_4 \Delta w_t + \beta_5 w_{t-1} + \beta_6 \Delta U_t + \beta_7 U_{t-1} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Az egyenletben x a reálkibocsátás (bruttó hozzáadott érték), y a foglalkoztatottak számának, w pedig a reálkeresetek logaritmusát jelöli, U a szakszervezet lefedettségét (density) mutatja i -edik országban és t -edik időpontban². A szakszervezet lefedettségét jelző tényező megegyezik jelen esetben a szakszervezeti tagok és a szektorokban ténylegesen foglalkoztatottak arányával. A szimultaneitási problémák elkerülése érdekében ezt az endogén intézményi magyarázó tényezőt az ún. kétfokozatú legkisebb négyzetek módszerével (TSLs) instrumentáltuk a változók egyvel késleltetett értékeivel.

¹ A hibakorrekciós modellek kiindulópontja egyrészt egy egyszerű hosszú távú összefüggés $Y_t = k \cdot X_t$, amelynek logaritmusosa $y_t = k + x_t$, valamint egy dinamikus egyensúlyi kapcsolat, amely felírható a következő egyenletben:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_{t-1} + \beta_2 x_{t-2} + \alpha_1 y_{t-1} + u_t$$

ahol y : a foglalkoztatottak számának logaritmusosa, x pedig az összes többi magyarázó változót testesíti meg, tehát jelen esetben a reálkibocsátás és a munkabérek logaritmusát, illetve a munkaerő-piaci intézményeket.

Emellett tudjuk, hogy a következő feltételek mellett teljesül a rövid és hosszú távú kapcsolat közötti konzisztencia: $k = \frac{\beta_0}{1 - \alpha_1}$ és $\beta_1 + \beta_2 = 1 - \alpha_1$, valamint $\alpha_1 = 1 - \gamma$ és $\beta_2 = \gamma - \beta_1$.

Ebből felírható a következő egyenlet, és ezután elvégezhetők az átalakítások:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_t + (\gamma - \beta_1) x_{t-1} + (1 - \gamma) y_{t-1} + u_t$$

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_t - \beta_1 x_{t-1} + \gamma x_{t-1} - \gamma y_{t-1} + y_{t-1} + u_t$$

$$y_t - y_{t-1} = \beta_0 + \beta_1 (x_t - x_{t-1}) + \gamma (x_{t-1} - y_{t-1}) + u_t$$

Végezetül a differenciáltakkal felírható az általános hibakorrekciós összefüggés:

$$\Delta y_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta x_t + \gamma x_{t-1} - \gamma y_{t-1} + u_t$$

² Megjegyzés: a rövid távú átmeneti hatást a Δ -tagokból, a hosszú távú hatást pedig az egyes késleltetett együtthatók és a β_1 hányadosából olvashatjuk le.

A munkaerő-piaci foglalkoztatás kapcsolata a reálkibocsátással és a bérekkal, illetve a szakszervezet lefedettségével a piac- és nem piacorientált szektorokban 1970 és 2007 között

Magyarázó változók	Nem piacorientált		Piacorientált	
	Koefficiens	p-érték	Koefficiens	p-érték
Konstans	0,0099	0,3075	0,0418	0,0098
*Foglalkoztatottak _(t-1)	-0,0025	0,0015	-0,0044	0,0257
* Δ Kibocsátás	0,4376	0,0000	0,0780	0,0270
*Kibocsátás _(t-1)	0,0228	0,0691	-0,0157	0,1605
* Δ Reálbérek	-0,3371	0,0008	-0,2023	0,0000
*Reálbérek _(t-1)	-0,0222	0,0836	0,0164	0,1446
Δ Szakszervezet lefedettsége	0,0007	0,5571	-0,0056	0,2287
Szakszervezet lefedettsége _(t-1)	-0,0001	0,0295	-0,0003	0,0001
Megfigyelések száma: 651				
Országok száma: 19				

Megjegyzések: (1) panelelemzés TSLS-módszerrel; (2) függő változó: a foglalkoztatottak számának változása a piac- és nem piacorientált szektorokban; (3) *: logaritmus; (4) dőlt betűvel: a p-értékek szignifikánsak 10%-on; (5) a vizsgált OECD-országok: EU-15, AUS, JPY, KOR, USA; (6) statisztikák: R2=0,45, és R2=0,37.

Forrás: saját számítások, illetve az EC KLEMS és az OECD Labor Stat adatbázisa alapján szerkesztve

A számításokból kiderült (2. táblázat), hogy a piac- és nem piacorientált szektorokban a modell alapján azonnali, rövid távú szignifikáns hatás nem figyelhető meg. A hibakorrekciós modellspecifikációból szintén leolvasható „tartósabb”, hosszabb távú hatás viszont igazolta a korábbi empirikus vizsgálatokat (Moure 2006). Az eredmények azt mutatják, hogy a szakszervezetek lefedettségében bekövetkezett egységnyi változás, azaz a szakszervezeti tagság egyre nagyobb részaránya egyértelműen mérsékli a foglalkoztatást mindkét ágazatban. A modellből leolvasható hosszú távú értékek a nem piacorientált szektorokban (0,00012/0,00246), míg a piacorientáltakban (0,00029/0,0044) azaz 0,044 és 0,066 százalékpontos csökkenést mutatnak. Mindez azt jelenti ebben az értelmezésben, hogy a piaci szektorokban egységnyi növekedés a lefedettségben erőteljesebben (0,066%-kal) csökkenti a foglalkoztatást. Következésképpen a szakszervezetek lefedettségének alakulása azokban a szektorokban okoz nagyobb változást, amelyekben az állam nem játszik meghatározó szerepet.

A minimálbér mint munkaerő-piaci intézmények

A minimálbér lényegében olyan munkaerő-piaci intézménynek tekinthető, amely minden munkavállaló számára meghatározza azt a bérszintet, amely alatt törvényesen nem vállalhat munkát. Az első ilyen bértípust az Egyesült Államokban vezették be 1938-ban, és azóta is számos országban alkalmazzák. Széleskörű elterjedtsége miatt jelentős, országok közötti különbségek keletkeztek, amelyek azonban definíciós és mérési szempontból jelentős nehézségeket okoztak. Az elméleti és az empirikus szakirodalomban egyaránt jelentős mértékben és mennyiségben vizsgálták meg Stigler (1947) klasszikus tanulmánya óta a ha-

tásmechanizmusát. Az eredmények viszont nem egyértelműek, hiszen tökéletlen munkaerőpiacot feltételezve mind pozitív, mind negatív hatását kimutatták a foglalkoztatásra. A minimálbérek, bár kétségkívül növelhetik a munkaerőpiac hatékonyságát, a piaci kudarcok ellenszereként egyben csökkenthetik – főként az alacsony képzettségű munkaerőre jellemző – jövedelemegyenlőtlenségeket. Az elméletek szerint azonban csak abban az esetben kedvező a hatásuk, ha relatíve alacsony szinten maradnak, ellenkező esetben már csökkentik a foglalkoztatást. A kettősség továbbá annak is köszönhető, hogy az egyes országokban különböző módon értelmezik és alakítják: egyrészt a mindenkori kormányzat által vagy a szakszervezetekkel folytatott béralku során, illetve ágazati-iparági szinten egyaránt meg-egyezővel létrejöhet.

3. táblázat

A munkaerő-piaci foglalkoztatás kapcsolata a reálkibocsátással és minimálbérekkel a piacorientált szektorokban 1985 és 2007 között

Magyarázó változók	Piacorientált szektorokban			
	Koefficiens	p-érték	Koefficiens	p-érték
Konstans	-0,03991	0,1189	-0,07178	0,0044
*Foglalkoztatottak _(t-1)	-0,02499	0,0000	-0,01691	0,0007
*ΔKibocsátás	0,01140	0,8177	0,01429	0,7827
*Kibocsátás _(t-1)	0,02022	0,0946	0,02121	0,0993
*ΔReálbérek	0,26112	0,0000	0,20607	0,0026
*Reálbérek _(t-1)	0,00111	0,9172	-0,00371	0,7537
ΔSzakszervezet lefedettsége	-0,00401	0,0263	-0,00120	0,5429
Szakszervezet lefedettsége _(t-1)	-0,00037	0,0410	-0,00015	0,4712
ΔMinimálbérek	0,00041	0,0000	0,00242	0,0539
Minimálbérek _(t-1)	0,000003	0,8015	0,00059	0,0826
ΔSzakszervezetek*minimálbérek			-0,00487	0,1332
Szakszervezetek*minimálbérek _(t-1)			-0,00114	0,0928
Megfigyelések száma: 257				
Országok száma: 8				

Megjegyzések: (1) panelelemzés TSLS módszerrel; (2) függő változó: a foglalkoztatottak számának változása a piacorientált szektorokban; (3) *: logaritmus; (4) dőlt betűvel: a p-értékek szignifikánsak 10%-on; (5) statisztikák: R²=0,33, illetve 0,30. Forrás: saját számítások, illetve EC KLEMS és az OECD Labor Stat adatbázisa alapján szerkesztve

A szakszervezetekkel való kapcsolata és együttes hatásuk tehát egyértelmű, ezért ebből kifolyólag a továbbiakban, a korábbi modellspecifikációt alkalmazva, szükségszerűen meg kell majd vizsgálnunk az intézmények interakcióját. A korábban említett országok közötti különbségeket kiküszöbölve az empirikus vizsgálatok során gyakran viszonyítják a minimálbéreket az átlagos, jelen esetben a szektorális munkabérekhez. Ezt a módszertani mutatót elsőként Kaitz, H. (1970) vezette be, amely a szakirodalomban széleskörűen elterjedt. A következő hibakorrekciós modellt (2. egyenlet) mindkét ágazatban alkalmaztuk:

$$\Delta y_t = \beta_0 - \beta_1 y_{t-1} + \beta_2 \Delta x_t + \beta_3 x_{t-1} + \beta_4 \Delta w_t + \beta_5 w_{t-1} + \beta_6 \Delta U_t + \beta_7 U_{t-1} + \beta_8 \Delta M_t + \beta_9 M_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Az előző (1. egyenlet) kiegészül az MW-változóval, amely a minimálbéreknek az átlagos munkabérekhez viszonyított arányát mutatja meg i-edik országban és t-edik időpontban. A tényezők endogenitásából adódóan ebben a modellben szintén az instrumentálás eszközével élünk. A rendelkezésre álló adatokat ezúttal csak nyolc OECD-országra³ vonatkozóan használhattuk fel az elemzések során. A táblázatok eredményei szerint (3. és 4. táblázat) egyértelműen megállapítható, hogy a vizsgált országokban a nem piacorientált szektorokban a minimálbéreknek nincs szignifikáns hatása a foglalkoztatásra, a piacorientált szektorokban pedig a minimálbérek csak rendkívül csekély, marginális mértékben befolyásolták a foglalkoztatást, ami lényegében alátámasztja a korábbi empirikus eredmények megállapításait (OECD 1996; Dolado et al 1996). Az átmeneti, rövid távú hatásról továbbá elmondható, hogy a minimálbérek arányát jelző Katz-index egy százalékponttal történő növekedése nagyon kis mértékben (0,041%), de növeli a foglalkoztatást. Az elmélet szerint mindez elsősorban a munkaerőpiac rugalmatlanságának köszönhető (Cahuc – Zylberberg 2010). A vizsgált tényezők közötti tartós hatásról a modell alapján szintén elmondható, hogy hosszú távon a minimálberek nagyon jelentéktelen mértékben ($\beta_9/\beta_1 = 0,00059/-0,0169$), azaz 0,034%-kal, de növelik a foglalkoztatást. A szakszervezeteket figyelembe vevő kereszthatásról továbbá megállapítható, hogy az intézmények együttes hatása: $\beta_{11}/\beta_1 = (-0,00114/-0,0169)$, azaz 0,067%-kal csökkenti a foglalkoztatást a piacorientált szektorokban, amely a korábban kapott eredményektől nem tér el lényegesen, ergo a szakszervezetek hatásait nem befolyásolja a minimálberek alakulása.

4. táblázat

A munkaerő-piaci foglalkoztatás kapcsolata a reálkibocsátással és minimálbérekkel a nem piacorientált szektorokban 1985 és 2007 között

Magyarázó változók	Nem piacorientált szektorokban			
	Koefficiens	p-érték	Koefficiens	p-érték
Konstans	-0,01274	0,32510	-0,01332	0,41410
*Foglalkoztatottak _(t-1)	-0,01603	0,00000	-0,01691	0,00000
*ΔKibocsátás	-0,07309	0,05630	-0,07769	0,08040
*Kibocsátás _(t-1)	-0,00162	0,86270	-0,00218	0,91020
*ΔReálbérek	0,30839	0,00000	0,31338	0,00000
*Reálbérek _(t-1)	0,01523	0,15140	0,01652	0,42890
ΔSzakszervezet lefedettsége	0,00135	0,48420	0,00112	0,54180
Szakszervezet lefedettsége _(t-1)	-0,00019	0,02830	-0,00021	0,05140
ΔMinimálbérek	0,00005	0,44090	0,00010	0,37710
Minimálbérek _(t-1)	0,00000	0,97480	0,00000	0,55840
ΔSzakszervezetek*minimálbérek			-2,16251	0,42480
Szakszervezetek*minimálbérek _(t-1)			-3,11952	0,28910
Megfigyelések száma: 257				
Országok száma: 8				

Megjegyzések: (1) panelelemzés TSLS módszerrel; (2) függő változó: a foglalkoztatottak számának változása a piacorientált szektorokban; (3) *: logaritmus; (4) dőlt betűvel: a p-értékek szignifikánsak 10%-on; (5) statisztikák: R²=0,33, illetve 0,30. Forrás: saját számítások, illetve az EC KLEMS és az OECD Labor Stat adatbázisa alapján szerkesztve

³ BEL, FRA, GRE, LUX, NED, SPA, CAN, USA.

A munkanélküli-támogatások hatása a foglalkoztatásra

A munkanélküliek alapvetően passzív támogatásai (UBs) elsősorban abból a célból funkcionálnak, hogy a munkaerő-piaci és a nem előre biztosítható kockázatokkal szemben védelmet nyújtsanak. Ez a támogatási forma lényegében átmeneti jövedelmet biztosít a munkanélküliek számára. Az első ilyen típusú rendszert 1911-ben az Egyesült Királyságban vezették be. Bár kezdetben a fogadtatása kedvezőtlen és ironikus megjegyzésekkel fűszerezett volt, mára minden egyes OECD-tagországban működik ilyen támogatási rendszer. Magát a támogatás jogosultságát természetesen szigorú feltételekhez, normákhoz igazítják, úgymint a megfelelő hosszú korábbi munkavégzés, és az időtartamát szintén szabályokhoz kötik.

5. táblázat

A munkaerő-piaci foglalkoztatás kapcsolata a reál kibocsátással, a munkabérekkel, és a munkanélküli támogatással a piac- és nem piacorientált szektorokban, 1985 és 2007 között

Magyarozó változók	Piacorientált		Nem piacorientált	
	Koefficiens	p-érték	Koefficiens	p-érték
Konstans	0,03482	0,0003	0,01194	0,4662
*Foglalkoztatottak _(t-1)	-0,00190	0,0333	-0,00292	0,0900
*ΔKibocsátás	-0,06735	0,1237	-0,13391	0,1349
*Kibocsátás _(t-1)	-0,01156	0,0598	0,01616	0,3450
*ΔReál bérek	0,18025	0,0000	0,30506	0,0000
*Reál bérek _(t-1)	0,01126	0,0645	-0,01505	0,3999
ΔMunkanélküli támogatás	-0,07253	0,0000	-0,01867	0,0139
Munkanélküli támogatás _(t-1)	-0,00432	0,0000	-0,00289	0,0554
Megfigyelések száma:367				
Országok száma: 19				

Megjegyzések: (1) panelelemzés TSLS módszerrel. (2) függő változó: a foglalkoztatottak számának változása a piac és nem piac orientált szektorokban. (3) *: logaritmus. (4) dőlt betűvel: a p-értékek szignifikánsak 10%-on. (5) a vizsgált OECD tagországok: EU-15, AUS, JPY, KOR, USA. (5) statisztikák: R2=0,44 és 0,28.

Forrás: saját számítások, illetve az EC KLEMS és az OECD Labor Stat adatbázisa alapján szerkesztve.

A munkanélküliek támogatása természetesen hatást gyakorol a foglalkoztatás és a munkanélküliség mellett a munkaerő-piaci részvételre (participációra), emellett számos béralkival kapcsolatos intézménnyel, illetve az aktív munkaerő-piaci politikával (ALMP) szintén szoros kapcsolatban áll. Az elmélet szerint mindez tökéletesen piaci körülményeket feltételezve köszönhető a nem megfelelően rendelkezésre álló információ mellett a munkahelyteremtésben jelentkező „sűrűlódásoknak”. A támogatások ezen gazdasági hatásai tulajdonképpen három csatornán keresztül jelentkeznek (Cahuc – Zylberberg 2010): (1) Egyrészt közvetve megnövelik a támogatásra jogosultak rezervációs bérét, hiszen a munkahelyek keresése során válogatósabbak lesznek a bérajánlatok minőségében, és emellett az álláskereső intenzitásának csökkenése következté-

ben az állástalanságban eltöltött időtartam szintén növekszik. (2) A magasabb bérigények miatt a béralku-pozíciókban nagyobb elvárások jelentkeznek, valamint a lógás (*shirking*) jelensége szintén erősödhet. (3) Végezetül, de nem utolsósorban az inaktívakat motiválhatja a munkaerőpiacra való visszatérésre, viszont csak abban az esetben, ha jobban megéri nekik, tehát a támogatások mértéke nem magasabb az általuk megszerezhető jövedelmeknél.

Az empirikus szakirodalom nemzetközi összevetéseiben módszertani szempontból számos tulajdonságát és mutatóját alkalmazzák a támogatásoknak, úgymint a nettó munkabérekhez, a nagylelkűségéhez (*generosity*) és az időtartamához stb. viszonyítva az egyes országokat (Nickell 1997 és Blanchard – Wolfers 2000). Az aggregált szintű, megfelelő összehasonlíthatóság érdekében a vizsgálatok során, az OECD standardja alapján, a támogatásoknak az egyes országok GDP-jére jutó százalékos arányát alkalmaztuk. Az endogenitást természetesen szintén figyelembe véve a következő újfent ECM-modellspezifikáció írható fel (3. képlet):

$$\Delta y_t = \beta_0 - \beta_1 y_{t-1} + \beta_2 \Delta x_t + \beta_3 x_{t-1} + \beta_4 \Delta w_t + \beta_5 w_{t-1} + \beta_6 \Delta B'_t + \beta_7 B'_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3),$$

ahol UB: a munkanélküli-támogatások GDP-arányos mértékét mutatja i-edik országban és t-edik időpontban.

6. táblázat

A munkaerő-piaci foglalkoztatás kapcsolata a reál kibocsátással, a munkabérekkel, és a munkanélküli támogatások keresztátsaival a piac- és nem piacorientált szektorokban, 1985 és 2007 között

Magyarozó változók	Piacorientált		Nem piacorientált	
	Koefficiens	p-érték	Koefficiens	p-érték
Konstans	0,02146	0,16130	0,01391	0,09100
*Foglalkoztatottak _(t-1)	-0,00483	0,00850	-0,00526	0,00000
*ΔKibocsátás	0,07560	0,05840	0,10691	0,04410
*Kibocsátás _(t-1)	-0,00810	0,40070	0,01036	0,16290
*ΔReál bérek	0,16808	0,00150	0,29571	0,00000
*Reál bérek _(t-1)	0,00981	0,30810	-0,00798	0,29460
ΔMunkanélküli támogatás	0,03322	0,21700	0,01554	0,54040
Munkanélküli támogatás _(t-1)	0,00746	0,00930	0,00580	0,00090
ΔSzakszervezetek* Munkanélküli támogatás	-0,00119	0,00230	-0,00043	0,28000
Szakszervezetek* Munkanélküli támogatás _(t-1)	-0,00016	0,00000	-0,00014	0,00000
Megfigyelések száma:367				
Országok száma: 19				

Megjegyzések: (1) panelelemzés TSLS módszerrel. (2) függő változó: a foglalkoztatottak számának változása a piac és nem piac orientált szektorokban. (3) *: logaritmus. (4) dőlt betűvel: a p-értékek szignifikánsak 10%-on. (5) a vizsgált OECD tagországok: EU-15, AUS, JPY, KOR, USA. (5) statisztikák: R2= 0,46 és 0,36.

Forrás: saját számítások, illetve az EC KLEMS és az OECD Labor Stat adatbázisa alapján szerkesztve.

Az 5. táblázat eredményeiből kiderült, hogy rögzített kibocsátás és bérszint mellett a vizsgált időszakban és országokban a munkanélküli-támogatások, mind a piac- és a nem piacorientált szektorokban, átmenetileg csökkentik a foglalkoztatást. A piacban viszont lényegesen jobban, hiszen 10%-os változás a támogatások arányában 0,72%-kal, a nem piacorientált szektorokban pedig csak 0,18%-kal mérsékli a foglalkoztatást, ami vélhetően a rezervációs bérszint emelkedése miatt következik be, köszönhetően a lanyhuló álláskeresői intenzitásnak (Boeri – Van Ours 2008).

A maradandó hatásról szintén elmondható, hogy hosszabb távon mindkét szektorban csökkenti a foglalkoztatást a munkanélküliek passzív támogatása. A piaci szektoroknál viszont erőteljesebben, hiszen β_0/β_1 : $-0,00432/-0,00190=2,27$, illetve a nem piacinál $-0,00289/-0,00292=0,98$ az egységnyi változás (százalékpontos) eredménye. A munkanélküliek támogatása és a szakszervezet lefedettsége együttesen és hosszabb távon csökkenti a foglalkoztatást, azaz konkrétan a piaci szektoroknál β_{11}/β_1 : $-0,00016/-0,00483=0,033$, illetve a nem piacinál pedig $-0,00014/-0,00526=0,026$ százalékponttal. Mindez azt jelenti, hogy a szakszervezetek és a munkanélküli-támogatások együttesen kisebb mértékben befolyásolják a foglalkoztatás alakulását, mint külön-külön.

Természetesen más intézményeket, úgymint az aktív munkaerő-piaci politikák és a munkaerő-piaci szabályozás (EPL) hatásait szintén megvizsgáltuk, viszont ezeknél az intézményeknél nem találtunk megfelelően robusztus és szignifikáns statisztikákat, ami lényegében megerősíti Mourre (2006) eredményeit. Mindez azonban távolról sem jelenti azt, hogy a foglalkoztatás alakulásában nem játszhatnak meghatározó szerepet. Az eredmények ezért további vizsgálatok elvégzésére és újabb módszertanok kipróbálására ösztönöznek a későbbi kutatások során.

Konklúzió

Összegezve röviden a munkaerő-piaci intézményekkel kapcsolatos vizsgálatok eredményeit, mintegy három intézmény szerepét sikerült az alkalmazott hibakorrekciós modell-specifikáción keresztül kimutatni. A szakszervezeti tagság, a minimálbérek és a munkanélküliek támogatása esetében mutathatók ki olyan eredmények, amelyek bizonyítják, hogy ezek az intézmények a munkaerőpiacon elsősorban a munkabérek keresztül fejtik ki közvetett hatásukat a foglalkoztatásra.

Hivatkozások

- Aoki, M. (2007): *Endogenizing Institutions and Institutional Change*. Journal of Institutional Economics, Vol. 3. No. 1:1–31.
- Arpaia, A. – Mourre, G. (2005): *Labour Market Institutions and Labour Market Performance: A Survey of the Literature*, OECD Economic Papers. No. 238.
- Belot, M. – van Ours, J. C. (2004): *Does the Recent Success of Some OECD Countries in Lowering Their Unemployment Rates Lie in the Clever Design of their Labour Market Reforms?* Oxford Economic Papers, Vol. 56. No. 4:621–642.
- Bertola, G. (2004): *A Pure Theory of Job Security and Labour Income Risk*. Review of Economic Studies, Vol. 71:43–61.
- Blanchard, O. (2005): *European Unemployment: the Evolution of Facts and Ideas*. Economic Policy, Vol. 21. No. 45:5–59.

- Blanchard, O. – Wolfers, J. (2000): *The Role of Shocks and Institutions in the Rise of the European Unemployment: The Aggregate Evidence*, NBER Working Papers 7282.
- Boeri, T. – van Ours, J. (2008): *The Economics of Imperfect Labor Markets*, Princeton Press, New Jersey.
- Boettke, P. J. – Coyne, C. J. – Leeson, P. T. (2008): *Institutional Stickiness and the New Development Economics*. American Journal of Economics and Sociology, Vol. 67. No. 2:331–358.
- Booth, A. L. (1995): *Economics of Trade Unions*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Borland, J. – GREGORY, R. (1999): *Recent Developments in Public Sector Labor Markets*. Handbook of Labor Economics, Vol. 3c., Chap. 48:3573–3660. Elsevier.
- Cahuc, P. – Zylberberg, A. (2010): *Labor Economics*, Cambridge MIT Press, London.
- DiNardo, J. – Fortin, N. M. – Lemieux, T. (1995): *Labor Market Institutions and the Distribution of Wages, 1973–1992: A Semiparametric Approach*. Econometrica, Vol. 64:1001–1044.
- Dolado et al. (1996): Dolado, J. – Kramarz, F. – Machin, S. – Manning, A. – Margolis, D. – Teulings, C. (1996): *The Economic Impact of Minimum Wages in Europe*. Economic Policy, October:319–372.
- Dunlop, J. T. (1944): *Wage Determination under Trade Unions*. MacMillan.
- Ebbinghaus, B. – Visser, J. (2000): *Trade Unions in Western Europe since 1945*. Palgrave-Macmillan.
- EC (2011): EU (KLEMS) Growth and Productivity Accounts Database. Utoljára letöltve: 2011.06.01 <http://www.euklems.net/>
- Elmeskov, J. – Martin, J. P. – Scarpetta, S. (1998): *Key Lessons for Labour Market Reforms: Evidence from OECD Experiences*, Swedish Economic Policy Review, Vol. 5.
- Fitoussi, J. P. – Jestaz, D. – Phelps, D. – Zoega, E. S. (2000): *Roots of the Recent Recoveries: Labor Reforms or Private-Sector Forces?* Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1:237–312.
- Kaitz, H. (1970): *Experience of the Past: The National Minimum in Youth Unemployment and Minimum Wages*. Bureau of Labor Statistics, Bulletin 1657:30–54.
- Layard, D. R. – Nickell, S. (1999): *Labour Market Institutions and Economic Performance*. Handbook of Labor Economics, Vol. 3:3029–3081.
- Layard, D. R. – Nickell, S. (1990): *Is Unemployment Lower if Unions Bargain over Employment?* The Quarterly Journal of Economics, Vol. 105. No. 3:773–787.
- Layard, D. R. – Nickell, S. (1999): *Labour Market Institutions and Economic Performance*. Handbook of Labor Economics, Vol. 3:3029–3081.
- McDonald, I. M. – Solow, R. M. (1981): *Wage Bargaining and Employment*. The American Economic Review, Vol. 71. No. 5:896–908.
- Mourre, G. (2006): *Did the Pattern of Aggregate Employment Growth Changed in the Euro Area in Recent Years?* Applied Economics, Vol. 38. No. 15:1783–1807.
- Nickell, S. L. – Ochel, W. N. – Quintini, G. (2003): *The Beveridge Curve, Unemployment and Wages in the OECD from the 1960s to the 1990s*. CEP Discussion Papers No. 0502.
- Nickell, S. L. – Nunziata, L. – Quintini, G. (2005): *Unemployment in the OECD since the 1960s. What do we Know?* The Economic Journal Vol. 115:1–27.
- North, D. C. (1992): *Institutions, Ideology and Economic Performance*. CATO Journal Vol. 11. No. 3.
- Oaxaca, R. (1973): *Male-Female Wage Differentials in Urban Labor Markets* International Economic Review, Department of Economics, University of Pennsylvania and Osaka University Institute of Social and Economic Research Association, Vol. 14. No. 3:693–709.
- OECD (2006): *OECD Employment Outlook*, OECD, Paris.
- Oswald, A. J. (1993): *Efficient Contracts are on the Labour Demand Curve: Theory and Facts*. Labour Economics, Elsevier, Vol. 1. No. 1:85–113.
- Ramanathan, R. (2005): *Bevezetés az ökonometria használatába*, Panem Kiadó.
- Stigler, G. (1946): *Economics of Minimum Wage Legislation*. American Economic Review, Vol. 36:535–543.